

Vilma Purič

Razvijanje kritične jezikovne zavesti pri pouku slovenščine

Dragi/a dijak/inja,
obravnavaj pesmi, katerih vsebina je osredotočena na doživetje jezika obmejnega
človeka. Primerjaj ga s svojim odnosom do slovenskega jezika in z odnosom svo-
jih sovrstnikov.

PRVI PRIMER

Boris Pangerc

DOMAČIJA

Škrle.
Nirk pod živo mejo.
Niže doli v paštnu
vrt.
Akacijev gaj nagosto.
Latnik.
Pa še en latnik.
Korona in češnje ob njej.
Spet latnik.
Poljska pot.
Breskov nasad.
Oljka in hruška petrovka.
Drva,
potem kamnito korito.

Dvorišče.
Murišče.
Posuto stopnišče.
Spomin na kmetijo.
„Buon giorno!”

(tega je vedno več)
(2004: 19)

a) Katere spremembe na vasi so za pesnika nesprejemljive? Katero vlogo ima v pesmi pozdrav v italijanščini?

b) Poišči narečna izraza, prisotna v pesmi. Pozanimaj se pri prijateljih in sošolcih, ki prihajajo iz Brega, kaj pomenita! Ali se še uporabljata? Na kaj misli pesnik z besedno zvezo posuto stopnišče? Ali najdeš rabo tega pomena v SSKJ?

c) V katerem jeziku pozdraviš neznance v svoji vasi ali na sprehodu po kraških vaseh?

Kateri jezik prevladuje v okolju, v katerem živiš? Je bilo vedno tako? Katere jezike slišiš v vaški gostilni, v osmici, na vaškem trgu ali v trgovini?

č) Zakaj je pripomba „(tega je vedno več)” zapisana v oklepaju? Zakaj je pesnik opustil veliko začetnico in končno ločilo?

DRUGI PRIMER

Marij Čuk

DVOJEZIČNEŽEM

*Vsevedi,
pustite nam ta svet
tak, kakršen je;
še ima srce,
še se da v njem živet,
tudi v majhnem prostoru,
na mali kepici,
v žilah jezika,
v njih sem, smo mi,
vi rinete v nekaj,
česar ni.*

*Za vas,
prodane odpadnike,
pride čas,
ko nam narod
vzame čast.
Boste le opomin
brez nagrobnika
in izdajalski
spomin.*

(2014: 22)

a) Vtipkaj v e-izdajo SSKJ geslo odpadnik in izpiši pomen. Kdo so za avtorja odpadniki? Zakaj jim očita izdajstvo? Se strinjaš z mnenjem pesnika ali od njegove misli odstopaš? Utemelji svoje stališče! Kaj pomeni dvojezičnost? Kdo so enojezičneži?

b) Opazuj svoj dan: katere jezike si srečal? V katerih jezikih si komuniciral?

TRETJI PRIMER

Marija Kostnapfel

JEZIKI

I.

*Nič več
ni tako
kot je bilo.
Morje ima o namesto uja
in zato ni več tako globoko,
da bi lahko
daleč proč
jokala od domotožja.
(2016: 48)*

a) Sklanjaj v svojem narečju samostalnik morje v ednini! Katere so razlike s knjižno normo? Prevedi pesem v narečje! Prevedi pesem v italijanščino ali v tržaško italijanščino! Kako se spremeni pomen pesmi, če besedo morje zamenjamo z besedo dom?

b) Kakšni so tvoji spomini iz otroštva na slovenščino? Opiši svoje srečanje s knjižno slovenščino v šoli.

ČETRTE PRIMER

Antonella Bukovaz

*Si moja piham diham
piham si moja
medtem ko čakam da se odpre
diham si moja
medtem ko čakam
da se odpre piham
si moja
ko čakam tvoj veter
diham si moja
medtem ko čakam
čakam si moja
da se odpre
tvoj veter.*

(2011: 29)

- a) Kaj misliš: zakaj je pesnica izbrala kot pesniško izrazilo italijanščino? Kaj ta izbira v njej povzroči? Kako se slovenščina v njej oglašča?
- b) Zakaj je pomembno ohranjati slovenščino? Kaj moramo storiti, da ne zatajimo slovenščine v sebi?
- c) Kakšen je položaj slovenščine v Benečiji? Kako je organizirano slovensko šolstvo v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini? Kateri časopisi izhajajo v Čedadu?

PETI PRIMER

Irena Žerjal

TRIPTIH ZA SLIKARJA BAMBIČA
ŽLAHTNI STARI ČASI

*Ah, moja usoda!
V secirnici za bikulturnost,
ki ni dana vsakomur.
Ni za vsakogar!
Za redke svetnike,
za našega slikarja Bambiča,
ki je slikal z desno in levo
levo in desno roko!
Ko ni bilo navdiha,
joj, je poveznil
čepico s ščitkom čez nos
in jo mahnil
proti morju –
rekel mi je,
da so tam zagotovo ruske ladje
in se gre pogovarjat v svojem tretjem
jeziku.
Prvi je bil slovenščina,
drugi italijanščina
in tretji izjemno orientalska ruščina.
Vedela sem, da se igra, kot otroci v njegovih pravljicah.
Bambič je najbolje obvladal francoščino in je v resnici živel
kot Parižan, a to so bile njegove največje skrivnosti.
(2013: 30)*

- a) Katere jezike je govoril Milko Bambič? V katerih kontekstih jih je uporabljal? Kakšno vrednost jim je prisojal?
- b) Katere jezike poznaš? Navedi nekaj situacij, v katerih jih uporabljaš. Kateri jezik se ti zdi v sodobnem svetu najpomembnejši in zakaj? Kdaj je slovenščina v tržaškem okolju zapostavljena? Kdaj jo zanemarjaš ti?

ŠESTI PRIMER

Sanja Širec

poliglot
govori v nezapisanem jeziku:
kozmos
skozi nos
s o s
(2018: 23)

- a) V SSKJ vnesi geslo poliglot in izpiši pomen! Katera beseda v pesmi je tujka in kaj pomeni? Kaj pomeni mednarodni radiotelegrafski znak SOS in zakaj ga je pesnica uporabila na koncu pesmi?
- b) Kateri nezapisani/nenormirani jezik uporabljaš? Katere pomene izraziš z nosom? Poznaš kak pregovor, frazem ali besedno zvezo, v katerem je prisotna beseda nos? Izpiši ga/jo in utemelji pomen!
- c) V katerih položajih uporabljaš italijanščino? O katerih vsebinah raje govoriš v slovenščini? Katere jezike srečuješ, ko deskaš po spletu?

SEDMI PRIMER

David Bandelj

PRED MEJO

Zobam
enovito
formulo
dobrobiti

skozi
večerne
luči
jo je
videti

čutiti
v
mrzlem
zraku
tisoči
so
umrli

s telesom
in
brez
njega

zato
da
z
vrha
Kapele

gledam
mejo

ki je ni
nad Novo Gorico, 29.11.2007
(2012: 28–29)

a) Kakšen pomen prisoja pesnik odhodu? Zakaj odide nad Novo Gorico? Kaj vidi? Zakaj se odloči za odhod?

b) Kakšno vrednost prisojaš zgodbam prednikov? Misliš, da bi se morali oddaljiti od zgodovinske travme, ki sta jo v naših ljudeh pustila fašizem in druga svetovna vojna? Katere vrednote bi rad posredoval svojim potomcem?

OSMI PRIMER

Miha Obit

ITALIJAN – MI PRAVIJO. IN OD TAM: SLOVENEK.

*Stoletja so trosili jalovo seme
in zaklepali ograde pripadnosti,
najboljše usedline te dežele,
pastirji blodnih življenj – razjedalci
slanega zrna – nevedni ljudje
pred seboj in lastno nedolžnostjo.*

*(Gnoj namesto vrtnice
je najslabši med vonjavami,
a najboljši za
gnojilo in limfo – torej za življenje
kake druge stvari)*

*In premagani in neprijubljani v večnem snegu
majhnosti – potrebujoč oddaljenost – in izgubljeni
zaradi drugačnosti, so štirje bradati starci,
prasketajoč z besedami;
zanetili ogenj
in naslikali plamene rži in ropota.*

*(Slovani – s š-jem – neznosno breme.
Si plačal? To sem storil za vse svoje življenje
in za življenji svojega očeta in svojega sina,
zaznamovana s kakršnim koli zrcalom, ki
izkrivlja neskončno linijo ali točko)*

*Tako sem Michele in Miha
in meni je prav,
da sem le še Michael in vse drugo
in da bi ime ne bilo vse
– odkrita dvojezična tabla,
kjer bi kromosomi mogli razširiti obzorje.
(2001: 51)*

a) V SSKJ vtipkaj geslo ograda. Izpiši pomen. Kaj misli pesnik z besedno zvezo ograde pripadnosti? Kaj prinese štirim starcem zvestoba slovenskemu jeziku?

b) Poberskaj med svojimi izkušnjami in odgovori:

Kako italijanski someščani gledajo na Slovence? Kako v Sloveniji označujejo zamejce? Kako tvoje ime zveni v italijanščini, slovenščini in angleščini? Katera oblika ti najbolj ustreza in zakaj?

V katerem slavnem literarnem besedilu pride še do relativizacije imena?

Viri

Bandelj, David, 2012: *Odhodi*. Trst: Mladika.

Bukovaz, Antonella, 2011: *Al limite*. Firenze: Le lettere.

Čuk, Marij, 2014: *Ko na jeziku kopni sneg*. Trst: Mladika.

Kostnapfel, Marija, 2016: *Pesmi*. Trst: Mladika.

Pangerc, Boris, 2004: *Odžejališče*. Trst: Mladika.

Obit, Miha, 2001: *Leta na oknu*. Trst: ZTT.

Širec, Sanja, 2018: *Hiša razvajenih otrok*. Trst: ZTT.

Žerjal, Irena, 2013: *Sumljive in abstraktne poezije*. Trst: Mladika.

